

стосування даних норм і не буде належного фінансування. Коли в державі приймається бюджет, питання соціального забезпечення дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування потрібно ставити на одне з перших місць, а не видвигати на останнє місце або взагалі не враховувати.

Черемнов Д. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу*

ЗАКОННІ ПРЕЗУМПЦІЇ У ЗМАГАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Одним з принципових питань інституту доказування у цивільному процесуальному праві є питання розподілу між суб'єктами цивільних процесуальних правовідносин обов'язків з доказування обставин цивільної справи та вплив законних презумпцій на реалізацію таких обов'язків.

Проблематиці судового доказування, розподілу обов'язків з доказування та, зокрема, законних презумпцій, присвячено праці таких науковців як А. Ф. Клейнман, В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, І.В. Решетникова, В. М. Семенов, М. К. Треушніков, К. С. Юдельсон, В. В. Ярков та ін.

Основне правило щодо розподілу обов'язків доказування закріплене у ст.ст. 10 та 60 ЦПК: «Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом».

Як справедливо вказує Д. Д. Луспеник, до 1996 року інститут розподілу обов'язків з доказування мав суто декларативний характер, позаяк можлива пасивність сторін замінювалася законодавчо закріпленням обов'язком суду всесторонньо, повно та об'єктивно дослідити обставини справи, зі своєї ініціативи витребувати докази, що можуть підтверджувати підстави позову та підстави заперечення проти позову (Луспеник Д. Д. Доказові презумпції та фікції у розподілі обов'язків з доказування / Д. Д. Луспеник // Теорія та практика судової діяльності: Науково-практичний посібник. – К.: Атіка, 2007. – С. 39).

Значення процесуального інституту розподілу обов'язків з доказування істотно зросло з розширенням змагальності цивільного судочинства, а разом з ним – зросло значення доказових презумпцій, які за своєю суттю є одним з встановлених законом способів розподілу обов'язків з доказування.

Так, інколи у нормах законів містяться виключення із загального правила розподілу обов'язків доказування, продиктовані інтересами захисту прав сторони, поставленої в більш складні умови доказування, перекладаючи обов'язок доказування факту або його спростування не на ту сторону, яка про нього стверджує, а на протилежну сторону. Як вказує І.В. Решетникова, правові презумпції «зсувають» обов'язок доказування, звільняючи одну з сторін від обов'язку доводити обставини, на які вона

посилалася (Решетникова И. В. Курс доказательственного права в российском гражданском судопроизводстве. – М.: Норма, 2000. – С. 249).

Наприклад, при вирішенні судом спорів про відшкодування шкоди позивач, хоча і посилається на наявність вини відповідача у заподіянні шкоди, не зобов'язаний її доводити, як це виходило б із вказаного вище загального правила доказування. Закріплене в законі спеціальне правило змінює розподіл обов'язків з доказування, внаслідок чого на заподіявача шкоди перекладається обов'язок довести, що шкоду було заподіяно не з його вини (ч. 2 ст. 1166 ЦК).

Отже презумпція – це припущення про існування факту або його відсутності, поки не доведено протилежне. Тому в процесуальній літературі презумпції називають спеціальними правилами або способами розподілу обов'язків з доказування.

Більшість вчених вважають, що під презумпцією слід вважати 1) закріплене (або опосередковано закріплене) спеціальною процесуальною нормою 2) припущення про наявність або відсутності юридично значимої обставини, 3) яке перерозподіляє доказові обов'язки учасників процесу. Змістом презумпції завжди є інформація ймовірна, що у більшості випадків допускає можливість її спростування стосовно конкретного випадку (Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: Монографія / В. В. Комаров, В.І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін.; За заг. ред. професора В. В. Комарова. – Х.: Харків юридичний, 2008. – С. 659).

Використовуючи презумпцію, суд вправі визнати істинним існування певної обставини, не вимагаючи від сторони, яка на неї посилається, доказування (Цивільний процес України: Підручник / За ред. Ю. С. Червоного. – К.: Істина, 2007. – С.139).

М. Й. Штефан слушно зауважував, що законні презумпції не складають очевидну істину, а приймаються за таку тому, що сформульоване законом положення відображає найбільш звичайне і найбільш вірогідне явище. Однак він також зазначав, що за галузевою належністю законні презумпції класифікуються на матеріально-правові і процесуально-правові. Матеріально-правові можуть класифікуватися також за правовими інститутами: щодо захисту честі і гідності громадян і організацій; статусу суб'єктів цивільного права; права власності; зобов'язального права; сімейних прав (Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – С. 290).

У вищенаведеній класифікації фактично ототожнюються законні презумпції та ті юридичні факти, відносно яких встановлені такі презумпції. Дійсно, юридичні факти, щодо яких встановлена законна презумпція, можуть поділятися на матеріально-правові і процесуально-правові. Однак сама презумпція – інститут виключно процесуального права, оскільки її правила застосовуються тільки в судовому процесі.

В даному контексті доцільно навести точку зору Д. Д. Луспеника: «Твердження деяких учених про те, що правова природа та інститут розподілу доказових обов'язків може бути й матеріально-правовим є безпідставними, оскільки цей інститут є саме процесуальним і реалізується в судочинстві, незалежно від того, де він закріплений (Луспеник Д. Д. Доказові презумпції та фікції у розподілі обов'язків з доказування / Д. Д. Луспеник // Теорія та практика судової діяльності: Науково-практичний посібник. – К.: Атіка, 2007. – С. 39). З огляду на те, що законна презумпція є спеціальним правилом щодо розподілу обов'язків з доказування, то можна зробити висновок, що й законні презумпції можуть мати лише процесуально-правовий характер.

Полтавчук Ю. О.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу*

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ США У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Федеральне законодавство проголошує, що для конкретних справ членів журі потрібно відбирати навмання (at random) з різних прошарків населення району, де йде процес. Всі американські громадяни, які досягли 18 років, повинні мати можливість взяти участь у відправленні правосуддя; забороняється будь-яка дискримінація за мотивами раси, кольору шкіри, релігійних переконань, статі, національного походження або економічного становища (§ 1861 і 1862 розд. 28 Зводу законів США). Ці норми скасували існуючі раніше різні обмеження, які виключали виконання функцій членів журі в судах США людьми, що не володіли встановленим мінімумом майна або з інших мотивів. Такого роду цензи віджили себе, вони виглядають занадто одіозно в сучасному світі. (Пучинский В. К. Гражданский процесс США. – М.: Изд-во УДН, 1985. – 208 с.)

Проте ряд обмежень зберігся. Згідно з § 1863 розд. 28 Зводу законів США не можна включати до списків присяжних військовослужбовців, поліцейських, пожежників і посадових осіб законодавчих, виконавчих і судових органів. Крім того, кожен районний суд наділений повноваженнями розширити, виходячи з «публічних інтересів», обмежувальний список за рахунок інших груп і професій, правда, не до пускаючи дискримінації. На практиці розширення здійснюється з урахуванням відповідних норм процесуального права штату, на території якого розташований федеральний суд. Ці норми не тотожні. В окремих штатах членами журі не повинні виступати або можуть бути відведені юристи, лікарі, медичні сестри, аптекарі, викладачі, священники, журналісти, власники поховальних бюро, хіроманти, працівники транспорту, зв'язку, тюрем і т.д. (напр., § 200 ЦПК Каліфорнії). У § 1865 і 1866 розд. 28 Зводу законів США сформульовані